

Postavljeni mi Hrvati na pragu iztoka, najskrajnji zastupnici zapadne naobraženosti na jugu austro-ugarske monarkije, visoko čemo držati na postaji, koju ste nam naznačili, luč narodnje prosvjete.

Kolajna, koju Vam poslasmo, budi Vam zalog našeg obećanja, vez našega bratimstva, znak naše harnosti.“

(Konec prihodnjič.)

Politične stvari.

Dualizem o 9. letu svojega obstanka.

Kar je Beust osnoval dualizem, vzdignile so se v Avstriji vsakovrstne nezgode in naredile iz nje, ki je bila do onihmal še mirna, bojišče za enostransko parlamentarno strahovanje narodov. Prišedši iz daljne tujine, s Saksonskega, kjer mu po vojski leta 1866 ni bilo več obstanka, je dovršil Beust, poprijemši se umotvora Deakovega, osnovo dualizma, po katerem so se Magjari popeli čez noč na teme države.

Deveto leto teče zdaj, kar gospoduje dualizem, a vsak razumen človek pripoznava, da le še životari, da nima moči vtrditi se, a tudi nasprotniki njegovi je nimajo toliko, da bi ga spodrinili. Pri osnovi njegovi imel je Beust namen, s parlamentarnimi fikcijami zadušiti glas večine slovanske v Avstriji. Nekaj časa se je vrtel ta stroj na videz še precej dobro in spravljal je na dan nekatere vspehe, kateri so imeli očarati one, ki ne poznajo starodavnih razmer v državi Avstrijski — to je, pragmatično sankcijo — in moči posamesnih življenj v njej. Al to očaranje ni dolgo trajalo. Slovane navdaja zavest, da dualizem je poguben Habsburški monarhiji, tem močnejše, čem bolj so bili dosihmal le gledalci tega, kar sta Nemec in Magjar — edna dualistična gospoda — v Avstriji počela.

Dualizem utegne še nekoliko časa preživeti, al stvarniki njegovi že sami vidijo, da njegova sistema Avstriji ni porok bodočnosti; oni vidijo, da Slovani so jedro države, najmočnejši element njeni, in da se upirali bodo nepravilni in pogubni centralizaciji po nemško-magjarskih vzorih takraj in unkraj Litave.

V kaki stiski je dandanes država, kateri sta na krmilo postavljena Nemec in Magjar! Kamorkoli se gane, povsod se zadene ob zapreke, nikjer ne more naprej. Vsled tega zgublja vse moralne simpatije, kar se kaže najbolj na vzhodu. Čeravno so jej dežele, ki so se vzdignile za naravno svobodo človeštva, prav pred očmi in dogodbe ondi zadevajo najbolj njo, je vendar politika njena taka, da, če ne vkrene na drugo pot, bode vzhodno vprašanje se najbrže rešilo brez nje. Dokler bosta Nemec in Magjar imela gospodstvo nad drugimi narodi, bosta Avstrijo zadrževala pri vsaki odločni delavnosti na vzunaj, ker vedno le mislita na to, da ne bi postal Slovan tretji merodajni faktor o politiki Avstrijski.

Te in enake misli potrjujejo najnovejše dogodbe v državnem zboru. Vse je razkiano, ustavoverske stranke gredo svojo pot, ter puščajo celó ministre, ki so duh od njih dubá, mesó od njih mesá, na cedilu, da človek ne vé, kdo prav za prav stoji za ministri. To se je pokazalo pri glasovanju o glasoviti Wildauerjevi postavi o državnem šolskem nadzorstvu. Opozicija se je odtegnila debati, ministri so tedaj sami glasovali zoper lastno meso — nemške ustavoverce. Kaj tacega ni še bilo v parlamentarnem življenju, in ta nenaravnost je končno edino le sad nesrečnega dualizma. Povsod dru-

god bi v tem primerljivi bilo mogoče le dvojno: ali da se razpusti parlament, ali pa gre ministerstvo; pri nas se ni zgodilo ne to ne uno.

Kakor pa se iz poškodovane, luknjaste ladije, da se reši, vse zmeče, tako tudi ustavoverna stranka stori vse, da bi se ohranila. „Centralizacija“ — to je, vsa oblast na enem kupu — to jej je načelo in to načelo jo tira dalje do brezna. Kdor je zadolžen čez glavo, dela dolgove naprej in naprej, le da bi potolažil tiste upnike, ki kriče po bobnu, in še nekaj dni pridržal si premoženje, ki ni več njegovo. Kdor je padel v vodo, plava, dokler more, če tudi naravnost proti mlinskemu kolesu, ki ga mora razdrobiti brž, ko ga doseže.

Tako zmedeno je tedaj v Avstriji dandanes vse vsled dualizma, vsled katerega v njej le nemška stranka gospoduje; a na Ogerskem je — če mogoče — še večja zmešnjava. Razvidno je to iz govora poslanca Kallaya v Ogerskem zboru o obravnavi proračuna. Ta poslanec je naravnost rekel, da trditev denarnega ministra, češ, da je proračun sestavljen na dejanski podlagi, je le zmota. Skušnje so kazale, da nobena reč ni toliko nesla, za kolikor jo je minister stavil v proračun. Minister se nadja dobre letine in upa od nje pomoči o državnih nadlogah. Al tudi to je le puhlo upanje, vsaj skušnje učé, da tudi tam nastaja revščina čedalje silnejša, kjer je bila dobra letina. Da se pokrije primanjkljaj, hoče minister povikšati davke. K temu bi se nič ne reklo, ko bi se na hip opomoglo državnim financam. Al tega ne bo, — davki bodo ostali povikšani, državna blagajnica pa vedno prazna, ker se nič ne stori za povzdigo poljedelstva in obrtnijstva in ker tudi trgovstvo ne more na trdne noge vsled dose-danje nesrečne trgovinske in železniške politike. Zato bi bilo povikšanje davkov le čin obupnosti, od katerega vlada sama ne pričakuje nobene pomoči, ki pa mora spraviti deželo na kant.“ — Tako tedaj takraj in unkraj Litave rastejo na prej krepkem drevesu vso rast zatirajoče gobe. In kdo je tega kriv? Edino le, da ni sledú ne tiru skupnega patriotičnega delovanja, ampak da le kraljuje oni „sic jubeo“ nemške stranke na eni, magjarske na drugi strani, katerima je Beust-Deakov dualizem široka vrata odprl za gospodstvo, ki se more že terorizem imenovati.

Mnogovrstne novice.

* O strašni nesreči se še zmirom veliko po časnikih govori in piše, ki se je nedavno zgodila na Franc-Jozefovi železnici poleg Schwarzenau-a na Českem, ko je več vozov, v katerih je bilo nad 130 ljudi, s kolovoza se prekucnilo v globočino kakih 13 sežnjev, 8 ljudi je mahoma mrtvih in silno razmesarjenih obležalo, mnogo družih pa hudo ranjenih bilo. Vodstvo železnice trdi, da je morala kaka hudobna roka na onem mestu izmakniti nekoliko šin in da je bil to vzrok nesreče, od drugih strani pa se pripoveduje, da to ni res in da so le delavci, ki so popravljali železnico, nemarno opravili delo; tudi se zagotavlja, da je veliko več kakor le 8 ljudi smrt storilo. Stvar se preiskuje; ali pa se bode resnica zvedela ali ne, to je vprašanje. Žalostno je pri nas v Avstriji le to, da memo tega, ko imajo, kakor na priliko na Angleškem, jako ostre postave, po katerih morajo železnična vodstva po nesrečah na železnicah prizadetim ali njihovim zapuščenim velike odškodnine plačati, pri nas ni takih postav. Se ve, da ustavoverci z ustavoverskim ministerstvom na Dunaji še niso časa imeli na take postave misliti, ker katoliško cerkev in pa Slovane na steno pritiskati je poglavitna njihova poteza! Vožnja po železnicah je v Avstriji silno draga, država jim zagotavlja dobre obresti in jim

vsako leto veliko denarja siplje v njihove žepe, — one pa gospodarijo po svoji glavi. Namesti da bi general-inšpektorji bolje organizirali gospodarstvo, mislijo, da Bog vedi kaj so storili, če so zapazili, da je kak železničar uradnik komu kako „freikarto“ dal.

* *Rekrutov v Avstriji za prihodnje leto 1876* bode se po predlogu ministerskem vzelo 54.541 za stalno armado, 5454 pa za reservo.

* *1000 delavcev* se bode polagoma odpustilo iz železniške fabrike pri sv. Jožefu v Mariboru. Vsake 14 dni jih zgubi 10 delo in zaslužek.

Naši dopisi.

Iz Zagreba 17. nov. — Menda Ljubljanska policija ne bode zarad tega Vašega lista zaplenila, ako Vam poročam, da preteklo nedeljo na povratku iz Ljubljane je došel v Zagreb junaški boritelj za oslobodenje naših bratov v Hercegovini gosp. Miroslav Hubmajer in da vseučiliščna mladež je njemu na čast napravila v gostilnici „pri jagnjetu“ večerjo, pri kateri je navdušeno slavila Vašega rojaka, ki je pripravljen tudi življenje svoje žrtvovati za to, da slovanske naše brate reši iz krempljev krvoločnega Turka. Udeležilo se je te slavitve okoli 180 dijakov, pa tudi družih gostov. Slušatelj modroslovja gosp. Arnold je pozdravil Hubmajerja z lepim govorom, kojega je junaški Slovenec odzdravil v daljem govoru tako srčno, da živio klicev ni bilo ni konca ni kraja. Sledilo je potem še mnogo zdravic, od strani zastopnikov Bolgarov, Čehov, Horvatov, Slovencev, Istrijanov, Dalmatincev itd., med katerimi so slovanske pesmi povzdigovala svečanost, koja je trajala čez polnoči. Ako Bog dade i sreča junaška, oslobodili bodo se bratje naši Turškega jarma: s to veseljo nado so se ločili gostje od moža, ki se tako plemenito žrtvuje za to, da bi milo solnce zasijalo mučnikom na iztoku!

V Gorici 21. nov. — V našem mestnem starešinstvu vlada zdaj še precej mir; liberalci — ki so na krmilu — niso prenapeti, klerikalci nimajo tedaj vzroka, da bi jim nasprotovali. Tako se je ni davno obravnavanje proračuna za 1876 mirno vršilo. Ena najvažnejših zadev, na katero se nanaša preudarek, je novo pokopališče, ki se ima napraviti. Stvar je res nujna in govori se o njej že veliko let. Sestavljen je poseben odbor izmed starešinstva, kateri to zadevo pretresa. Določeno je že, da novo grobišče ima priti na Blančo ali tje naprej proti Panovcu.*) Tam bi bil res primeren kraj. Njiv (kampov) mislijo nakupiti za novo pokopališče kakih 20 (sedanje ne meri menda ko kakih 8—10). Ves prostor poleg zida mislijo v novem pokopališču določiti za rodbinske rakve. Preudarjenih je za novo pokopališče 60.000 gold. — Na sedanjem pokopališču na železnični (oziroma Tržaški) cesti nameravajo kapelo po koncu pustiti, ker se mesto na tisto stran širi. — Imenovana je novo preskuševalna komisija za ljudske in meščanske šole za naslednja 3 leta. Razen dveh, so vsi nje udje tisti, kakor prej. Namesti prejšnjega ravnatelja, gymn. g. Schaffenhauerja, je g. dr. Tilh Schreiber (vodja c. kr. više realke) novi komisiji ravnatelj. Ostali udje so: vodja žensk. izobraževališča, g. P. Rojarkovič; gimnazijski profesorji gg. Frapporti, Hafner, Lazar, A. Marušič; profesorji žensk. izobraž. gg. Motz in (okrajni nadzornik) Vodopivec in c. k. deške vadnice učitelj g. Val. Kumar. — V Trstu menda ne bo več take komisije, pač pa v Kopru. — Za državno dekliško vadnico ste imenovani 2

novi učiteljici neka gospodična Waller, Tiroljka, in Ema Toman, Slovenka — una za laško-nemški, ta za slovensko-nemški poduk. — Laški oddelek žensk. izobraževališča ima vendar-le že letos 3 tečaje, v I. je čez 50, v II. 7 in v III. tudi nekaj deklet. V slovenskem oddelku ni bilo mogoče odpreti II.—I. V. razreda; v I. je 16 poslušalk. — Kakor prej na gimnaziji, tako so letos tudi v realki skrčili rabo maternega jezika pri verskem poduku: v III. razredu se podučuje po nemški (in samo v pripravljalnem I. in II. razredu v slov., oziroma ital. jeziku). — O konfiskovanju naših 2 slov. listov ni mi treba pisati, saj ta reč je tudi v Ljubljani na dnevnem redu. — Kakor oktober je tudi november deževen; sinoči je bližnje gore sneg pobelil, al burja vendar ne more še prav zmagati. — Dva slovenska goljufa, ki sta se delala sorodnika našega prevzv. nadškofa in zlorabila njihovo veljavo, opeharila sta nekega kmeta z Vogarskega (2 uri od tod), da jima je posodil 200 gold. Da niso hoteli pozneje v škofiji takih sorodnikov poznati in Vogarcu denarja povrniti — razume se samo od sebe. Ta dogodek nas uči, da tudi celó hudobnežem je vendar-le duhovščina — v tem primerljivi naš nadškof — poročstvo poštenosti in veljave. Kedaj bode pa neke naše ljudi pamet srečala — to sam Bog vé.

Iz Trsta 21. nov. — Naj zopet „Novicam“ nekoliko poročam o dogodbah zadnjega časa. Društvo „Edinost“ je po pozvedbah, da ste se v Gorici slovenski stranki sprijaznili, po svojem udu gosp. Križman-u, kaplanu v Vrdeli, predlagalo, naj se „Soča“ podpira in zato naj Primorski Slovenci ne snujejo lastnega časnika, ker tako bi se društveni časnik ne mogel zdrževati in sestri „Soči“ bi se škodovalo. Ta predlog je bil enoglasno sprejet. — Mestni zbor je več sej zaporedoma porabil za obravnavo mestnega posojila 3 milijonov, koje hočejo v 24 letih izplačati. To posojilo bo zahtevalo 1 milijon in 673.376 forintov obresti v 24 letih in to računjeno samo po 4%, in s tem pogojem, da bi se denar 3 milijonov brez provizije dobiti mogel. Da bi le okolice kaka butara ne zadela v tej denarni zadevi! Druge seje so se vrtile okoli tega, kako bi mesto z dobro pitno vodo oskrbeti mogli. Sklenilo se je Reko v Trst pripeljati. Še drugih več sej se je porabilo za proračun gledé javnih stavb, koje hočejo v prihodnjih 5 letih dovršiti. Tako se je sklenilo, da se bo tukajšnje pokopališče od 18 do 30 tisuč sežnjev razširilo, kar bode 100.000 gold. stalo; za popraviljanje potov na pokopališči 2000 gold., za pokriti trg 300.000 gold., za mesnico v St. Šabi je dovoljenih 50.000 gold., za razširjenje pokopališča v Barkoli (v okolici) 200 gold., za zidanje dveh novih ljudskih šol v okolici in popraviljanje nekaterih drugih 50.000 gold. Zato bo okolica gotovo srčno hvaležna. Ker sem že pri šolah, dovolite, da še povem, da so v seji 11. dne t. m. gospodično Antonijo Ferlugo za stalno učiteljico v Rojani imenovali, dve drugi učiteljici pa odpravili: eno zarad slabega sluha, drugo zarad pomanjkanja učiteljske sposobnosti. Za eno teh dveh je nam žal, ker je bila izvrstna učiteljska moč, za drugo pa ne, kajti če si sama noče pomagati, ni vredna, da bi jej drugi pomagali.

Iz Koroškega 19. nov. (*Ali na Koroškem — ali na Turškem?*) tako so popraševali vsi, ki so brali iz „Junske doline“ v „Politiki“ dopis, ki popisuje stan ravnopravnosti, ki jo na Koroškem Slovenci uživajo v vojaštvu, v političnih in sodniških uradih, v šolah itd. „Novice“ so v 39. listu prinesle tudi narodne pritožbe Slovanov v Hercegovini in Bosni; zdaj pa čujte popis „Politike“, kako se Koroškim Slovencem godi, in ga primerite z ravno prej navedeno pritožbo Turških Slo-

*) To je proti severo-vzhodu od mesta.